

ФІНАНСОВА АВТОНОМІЯ УНІВЕРСИТЕТУ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Проаналізовано сутність фінансової автономії університетів. Охарактеризовано основні напрями автономізації українських університетів: надання платних освітніх послуг, розвиток інноваційної підприємницької діяльності співробітників, комерціалізацію результатів науково-дослідної роботи та захист інтелектуальної власності університетів, можливість використання фінансових запозичень, створення освітніх ендавментів.

Ключові слова: університет, фінансова автономія, платна освіта, комерціалізація результатів науково-дослідної роботи, фінансові запозичення, ендавмент.

Постановка проблеми. З прийняттям нового Закону України «Про вищу освіту» [1] розпочалося оновлення фінансового механізму освітньої діяльності. Вищі навчальні заклади, згідно з п. 2 ст. 32 Закону, набувають права приймати рішення щодо генерування доходів та розподілу коштів – встановлювати власні форми морального та матеріального заохочення учасників освітнього процесу; провадити фінансово-господарську та іншу діяльність відповідно до законодавства та свого статуту; розпоряджатися власними надходженнями (для ВНЗ державної і комунальної форми власності), зокрема від надання платних послуг; відкривати поточні та депозитні рахунки в банках та ін. Ідеться про реальні кроки до фінансової автономізації університетів.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Питанням теорії та практики фінансового забезпечення вищої освіти приділяють увагу українські економісти: Ю. Ю. Бенедик, Т. М. Боголіб, Н. Василькова, Ю. Ю. Верланов, М. М. Гладченко, А. Я. Казарезов, І. С. Каленюк, В. Куценко, Н. М. Фещенко.

Метою статті є з'ясування сутності фінансової автономії університетів, вивчення досвіду автономізації провідних зарубіжних університетів та можливостей його застосування в Україні.

Виклад основного матеріалу. У світовій практиці розрізняють чотири види університетської автономії: академічна автономія – прийняття рішень щодо кількості студентів певного освітньо-кваліфікаційного рівня, навчальних програм і методик дослідження; фінансова автономія – прийняття рішень щодо придбання та розподілу активів, розміру плати за навчання; організаційна автономія – прийняття рішень щодо університетської структури і статуту, укладення контрактів, процедури обрання виконавчих та керівних органів; кадрова автономія – прий-

няття рішень щодо прийому на роботу та кар'єрного зростання.

Розширення фінансової автономії університетів свідчить про зміну механізму взаємодії держави з ВНЗ і набуває особливої актуальності в умовах, коли більшість європейських країн визнали вищу освіту однією з найдорожчих соціальних послуг, а темпи зростання загальних витрат на освіту набагато перевищили темпи зростання державних доходів. Відбувається поступове перетворення університетів на економічно самостійні структури, які управляються як великі корпорації і відповідають за результати своєї фінансової діяльності перед державою.

Для оцінки фінансової автономії Європейська асоціація університетів аналізує такі показники, як: тривалість циклу державного фінансування; тип державного фінансування; можливість залучати зовнішні кошти на умовах повернення; можливість отримувати і розподіляти прибуток; можливість мати у власності будівлі; вартість навчання на освітньо-кваліфікаційному рівні бакалавра та магістра, в аспірантурі та докторантурі для студентів із країн ЄС; вартість навчання на освітньо-кваліфікаційному рівні бакалавра та магістра, в аспірантурі та докторантурі для іноземних студентів [2].

Як бачимо, автономізація вишів не означає їх повну незалежність від держави: у більшості країн ОЕСР держави фінансують до 70% усіх обсягів бюджетів університетів, що є основним важелем впливу держави на процеси перетворень в університетах та основним інструментом досягнення позитивних результатів в освітній сфері. При цьому схеми фінансування вищої освіти відрізняються ступенем покриття державою вартості навчання у ВНЗ, механізмом відбору потенційних студентів, рівнем самостійності ВНЗ у визначенні ціни навчання, включен-

ням до системи державного фінансування приватних ВНЗ та за іншими факторами [3, с. 235–237; 4, с. 64–65; 5, с. 2–3].

Наприклад, фінансування за видатками (Канада, Велика Британія, Франція, Японія, Швеція, Норвегія, Китай, Нігерія) передбачає, що бюджетні кошти надходять прямо до ВНЗ, а їх використання чітко контролюється державою. Ступінь автономії, а отже, і відповідальності ВНЗ за надання якісних освітніх послуг низький. Бюджетування ВНЗ здійснюється з використанням трьох механізмів: лінійний бюджет – кошторис розподіляється за типами витрат (зарплата, обладнання, обслуговування студентів); програмний бюджет – розподіл коштів за центрами вартості (окремими факультетами або навіть окремими викладачами, які відповідають за програму); кошторис за видами діяльності – з виокремленням витрат на навчання та на дослідницьку роботу.

Фінансування за результатами (Данія, Фінляндія, Ізраїль, Нідерланди, США та інші країни) означає, що виділення державних коштів залежить від результатів навчальної та науково-дослідної діяльності ВНЗ – безпосередніх (якості й обсягу наданих освітніх послуг) і кінцевих (соціально-економічного ефекту від здобуття освіти: кар’єрного зростання випускників ВНЗ, їхніх доходів, задоволеності роботодавців якістю підготовки випускників). ВНЗ має більше повноважень у фінансовому та адміністративному управлінні, але галузеве міністерство здійснює постійний моніторинг якості освіти.

Договірне фінансування освіти (Бразилія, Аргентина, Індія, Греція, Італія) має за основу результати переговорів представників ВНЗ та освітнього міністерства або фінансових установ. Формування бюджету ВНЗ може відбуватися: а) шляхом збільшення коштів порівняно з попереднім періодом відповідно до планів розвитку освітнього закладу; б) з використанням угод «ad hoc», зважаючи на політичну вагу в суспільстві представників даного ВНЗ; в) методом встановлення урядом для кожного конкретного ВНЗ фіксованого процента від національного доходу. Договірне фінансування вищої освіти фахівці не вважають ефективним через високу економічну невизначеність та залежність від зовнішніх впливів. Проте останнім часом у багатьох країнах за результатами переговорів між міністерством і університетом укладаються довгострокові контракти, в яких права і обов’язки університетів щодо ресурсів і кількості студентів визначаються на основі ймовірного річного коригування.

Зараз у країнах Західної Європи простежується тенденція до розподілу бюджетних коштів через блок-гранти замість постатейного бюджетування.

Блок-гранти – це фінансові субсидії, які охоплюють кілька категорій витрат: навчання, поточні операційні витрати, науково-дослідна діяльність. У 26 країнах Європи університети можуть самостійно розподіляти блок-гранти з урахуванням своїх потреб. Однак тільки у 8 країнах (Австрія, Бельгія (фламандська спільнота), Естонія, Норвегія, Польща, Швейцарія, Словаччина, Велика Британія) університети майже ніяк або дуже мало обмежені в тому, як вони витрачають ресурси. В інших країнах існують обмеження на використання державних коштів, починаючи від жорсткої деталізації бюджету або блок-грантів для навчання та досліджень і до інших вимог, наприклад правил щодо процедур державних закупівель [6, с. 50].

В Україні до останнього часу діяла модель державного (бюджетного) фінансування ВНЗ. Сформована ще в 1920-ті рр. як кошторисна, вона мала серйозні вади. Фінансуючи освіту, держава не купувала освітні послуги, а забезпечувала діяльність свого структурного елементу, який безкоштовно виробляв освітні послуги для споживання частиною населення. Виділення державних коштів здійснювалося відповідно до кількісних нормативних показників ВНЗ (чисельності студентів і викладачів у відповідному році) і не було пов’язане з якісною стороною навчального процесу. Статус бюджетної установи обмежував можливість ВНЗ і у використанні позабюджетних фінансових ресурсів. Виникла ресурсна залежність ВНЗ від держави.

Законом України «Про вищу освіту» передбачається фінансування державних ВНЗ: 1) *за рахунок коштів державного бюджету* на умовах державного замовлення на оплату послуг з підготовки фахівців, наукових і науково-педагогічних кадрів; 2) *за рахунок інших джерел*, не заборонених законодавством, з дотриманням принципів цільового та ефективного використання коштів, публічності та прозорості у прийнятті рішень (ст. 71).

Альтернативними джерелами фінансування вишів у європейських країнах традиційно вважають надходження від платної освіти – у вигляді щорічних внесків на покриття всіх або частини витрат на навчання у ВНЗ, а також внесків студентів на покриття адміністративних витрат. Плата за навчання може встановлюватися: університетом (країни Східної Європи); міністерством або іншим державним органом (Франція, Іспанія, Туреччина та ін.); університетом і урядом разом. Причому уряд або визначає верхню межу, до якої університети вільні вирішувати самостійно питання про рівень оплати, або схвалює розмір оплати, установлений університетом. У багатьох країнах існує «диференційована кооперативна

модель», за якої оплата встановлюється різними органами для різних груп студентів, наприклад, уряд регулює плату для основного контингенту студентів (з даної країни та країн ЄС), а університети можуть ухвалювати рішення щодо зборів з міжнародних студентів із країн, що не є членами ЄС [6, с. 51]. У будь-якому разі плату за навчання вважають однією з найважливіших умов автономії університетів, адже приватні внески від студентів генерують значну частину фінансових потоків ВНЗ, хоча й не покривають значної частини його витрат.

Законом України «Про вищу освіту» передбачено надання ВНЗ платних послуг у сфері вищої освіти фізичним та юридичним особам за умови забезпечення належного рівня освітніх послуг як основного статутного виду діяльності (ст. 73). Держава контролює таку діяльність ВНЗ: встановлює перелік платних освітніх та інших послуг, що можуть надаватися державними і комунальними вищими навчальними закладами, та порядок визначення їх вартості для здобувачів вищої освіти. Однак це не розв'язує всіх фінансових проблем ВНЗ і не робить їх автономними. Річ у тім, що нинішній рівень доходів домогосподарств в Україні є недостатнім для інвестицій в освіту: у стані гострого соціального відторгнення (дохід домогосподарства в розрахунку на умовного дорослого є нижчим за національну межу бідності) знаходяться 37,7 % домогосподарств. До того ж рівень оплати за навчання у вищій школі досяг такого рівня, що дешевше, ніж в Україні, вищу освіту можна здобути у Німеччині, Швеції, Франції, Австрії і Чехії. Зіставним по вартості з Україною є навчання у ВНЗ Польщі і Швейцарії. Якщо у 2008 р. у Європі здобували освіту 18 тис. молодих українців, то в 2013 р. їх було вже майже 29 тис. В Україні відсутні доступні фінансові компенсатори витрат домогосподарств на освіту, страхування ризиків приватних інвестицій в освіту. Юридично не врегульованою є традиція філантропічної допомоги на здобування вищої освіти. Поширені тіньові форми оплати освітніх послуг, у тому числі корупція і хабарництво.

Набагато більше можливостей для формування фінансової автономії університетів несуть залучення співробітників університетів до інноваційної підприємницької діяльності та комерціалізація результатів наукових досліджень. Відомо, що посиленню конкурентоспроможності США у сфері інновацій сприяло прийняття Конгресом закону Стівенсона – Вайдлера «Про технологічні нововведення» (1980), федерального закону про трансфер технологій (1986), національного закону про конкурентоспроможність у галузі трансферу технологій (1989), урядового розпорядження «Про спрощення

доступу до наук і технологій» та ін. [7, с. 24]. Проте найважливішу роль зіграли поправки до закону про патенти і торгові знаки, відомі як закон Бея-Доула (Bayh-Dole Act) 1980 р., згідно з якими університетам та іншим дослідницьким установам почали належати права інтелектуальної власності на розробки, проведені за фінансової підтримки держави. Відмовляючись від власності, держава не тільки зробила реальними власниками науково-технічних результатів університети, а й сформувала базові умови для взаємодії всіх учасників процесу створення, охорони, передавання та використання технологій в економіці країни [8, с. 65–66].

Цікавим є й досвід таких країн, як Австрія, Бельгія, Данія, Франція, Німеччина, Португалія, Іспанія та Велика Британія. Тут закріпили правову модель, відповідно до якої виключні права на об'єкти інтелектуальної власності належать організації-роботодавцю, що обумовлено, з одного боку, необхідністю стимулювання процесів передавання прав на результати інтелектуальної діяльності, створені за рахунок або із залученням бюджетних коштів, від наукових організацій та університетів у промисловість з метою прискорення комерціалізації таких результатів, а з другого – більшими професійними можливостями дослідницьких організацій для комерціалізації інноваційних розробок. У європейських правових порядках також береться до уваги, що діяльність із використання результатів наукових досліджень у рамках чинного законодавства в економічній сфері не суперечить основним завданням науки, а додатковий дохід від цього як для самих дослідників, так і для організації також не є чинником, що суперечить успішному досягненню поставлених перед ними цілей. Навпаки, такий дохід вважають необхідним економічним імпульсом стимулювання успішної інноваційної діяльності. Тому в деяких країнах одержання доходу від передавання прав на технології підкріплюється істотними податковими пільгами [8].

У ВНЗ України, за даними Державної служби статистики, у 2014 р. було сконцентровано 7,8% безпосередніх виконавців наукових та науково-технічних робіт, у тому числі 9,2% – докторів наук, 14,4% – кандидатів наук, 10,0% – дослідників. За 9 місяців 2014 р. ученими ВНЗ виконано 11,5% загального обсягу фундаментальних досліджень та 13,4% обсягу прикладних досліджень, здійснених у науковому секторі країни. Однак, як визнають керівники університетів, обов'язкове завдання комерціалізації наукових досліджень перед ВНЗ досі не ставилося. Учені не вміють захищати свою інтелектуальну власність юридично, організувати технологічний трансфер, засновувати високотехнологічні компанії.

Закон України «Про вищу освіту» виправляє таке становище. Він надає університетам:

по-перше, права інтелектуальної власності – набуття, охорони та захисту прав ВНЗ та учасників освітнього процесу щодо результатів наукової, науково-технічної та інших видів діяльності (ст. 69). ВНЗ тепер можуть розпоряджатися майновими правами інтелектуальної власності на об'єкти права інтелектуальної власності; здійснювати заходи з впровадження, включаючи трансфер технологій, об'єктів права інтелектуальної власності, майнові права на які вони набули, та із запобігання академічному плагіату. Витрати державних і комунальних ВНЗ, понесені у зв'язку із забезпеченням правової охорони на об'єкти права інтелектуальної власності, майнові права на які набути в установленому законом порядку, здійснюються за рахунок власних надходжень ВНЗ. Способи, умови та порядок здійснення відповідних майнових прав інтелектуальної власності має визначати договір про створення об'єкта права інтелектуальної власності за замовленням;

по-друге, право брати участь у формуванні статутного капіталу інноваційних структур і утворених за участю вищих навчальних закладів малих підприємств, що розробляють і впроваджують інноваційну продукцію, шляхом внесення до них нематеріальних активів (майнових прав на об'єкти права інтелектуальної власності); засновувати підприємства для провадження інноваційної та/або виробничої діяльності; шляхом внесення нематеріальних активів (майнових прав на об'єкти права інтелектуальної власності) брати участь у формуванні статутного капіталу інноваційних структур різних типів (наукових, технологічних парків, бізнес-інкубаторів тощо) (ст. 70).

Реальним проявом фінансової автономії університетів є використання *фінансових запозичень на умовах повернення* – якщо університету бракує власних коштів для реалізації освітніх і підприємницьких проектів. У 2/3 європейських країн університетам дозволено брати кредити з певними обмеженнями: від них вимагають одержання дозволу відповідних організацій (Данія, Латвія) або їм дозволяють позичати гроші лише в центральному банку і в межах певної суми (Швеція). У Франції університетам можна брати кошти у банків, але на дуже суворих умовах [6, с. 51]. У 2012 р. компанія Standard & Poor's запропонувала російським університетам подальший розвиток саме за рахунок банківського кредитування. Обсяг кредитів, який могли запросити ВНЗ, тоді оцінювався у 18 млрд руб. щорічно (за умови покриття витрат у рівних частках за рахунок бюджет-

ного фінансування, власних коштів і позичених ресурсів) [9].

В Україні ст. 16 та п. 27 ч. 1 ст. 116 Бюджетного кодексу України університетам теж надано можливість користуватися банківськими кредитами без урахування обмежень на право здійснення запозичень.

Ще одним способом одержати позикові кошти може стати *випуск облігацій*. Такий досвід мають британські університети. Так, Кембриджський університет у 2012 р. випустив свої перші облігації на суму в 350 млн фунтів стерлінгів (563 млн дол.) з терміном погашення 40 років під 3,75% річних. Боргові зобов'язання випущено з метою фінансування будівництва нової лабораторії з дослідження стоволових клітин, покращення інфраструктури академічної діяльності та для будівництва гуртожитку для аспірантів. У 2012 р. розміщення облігацій здійснив De Montfort University – на суму 110 млн дол. з терміном погашення 30 років під 5,75% річних. Залучені кошти спрямовано на впорядкування кампусу і проведення ремонтних робіт. Багато університетів Великої Британії теж одержали пропозиції від банків розмістити свої цінні папери на борговому ринку [10]. Шляхом випуску облігацій під час економічної кризи пішли Гарвардський та Принстонський університети США, залучивши \$2,5 млрд і \$1 млрд відповідно. У США облігації університетів узагалі відносять до дохідних облігацій, оскільки їх емітенти забезпечують свою діяльність, включаючи обслуговування боргу, за рахунок власних доходів. Через це і надалі очікується вихід на фондовий ринок найбагатших університетів у пошуках коштів для інвестування.

Найбільш дискусійним і проблемним способом підтримки фінансової незалежності для українських ВНЗ є надане їм Законом України «Про вищу освіту» (ст. 70, п. 3) право в порядку, визначеному законом, та відповідно до статуту засновувати *сталий фонд (ендавмент)*. Український законодавець визначає сталий фонд (ендавмент) ВНЗ як суму коштів або вартість іншого майна, призначену для інвестування або капіталізації на строк не менше 36 місяців, пасивні доходи від якої використовуються вищим навчальним закладом з метою здійснення його статутної діяльності у порядку, визначеному благодійником або уповноваженою ним особою.

Ендавмент (від англ. *endowment* – вклад, дар, пожертвування) формується шляхом пожертвувань у вигляді грошових або інших ресурсів на безоплатній основі для фінансування статутних потреб і діяльності неприбуткових організацій – закладів освіти, медицини, культури, релігійних або спортивних організацій. Донори спрямовують свої кошти до

ендавмент-фонду, не ставлячи за мету вилучення особистої користі або досягнення власних цілей у будь-якій формі, але залишаючи за собою право координації та контролю діяльності фонду і тієї організації, на підтримку якої він був створений. Далі ендавмент-фонд передає капітал у довірче управління спеціальній структурі (створеній фондом або самостійній управлінській компанії), яка інвестує кошти в акції, нерухомість, пайові фонди або розміщує на банківських депозитах. Прибуток від управління капіталом належить організації і використовується для фінансування її програм, але сам капітал ендавменту залишається недоторканим. У такий спосіб ендавмент гарантує формування довгострокових джерел фінансування діяльності організації, а тому її фінансову самостійність і стабільність.

У США шість університетів на кінець 2014 р. мали ендавмент-фонди понад \$10 млрд кожний – Гарвард (найбільший ендавмент у світі – \$36,4 млрд), Єль (\$23,9 млрд), Техаський університет (\$20,4 млрд), Стенфорд (\$21,4 млрд), Принстон (\$21,0 млрд), Масачусетський технологічний інститут (\$12,4 млрд) [11; 12; 13; 14; 15]. Найбільші ендавменти в Європі належать Кембриджу – 4,3 млрд фунтів стерлінгів та Оксфорду – 3,3 млрд фунтів стерлінгів [16]. До ендавментів-мільярдерів відносять також кілька університетських фондів Японії та Австралії.

Звернемо увагу на такі моменти. Перший – для багатьох зарубіжних університетів надходження від ендавмент-фондів є доволі значною статтею доходів: у США близько 20% університетів та загальноосвітніх коледжів можуть за рахунок інвестиційних доходів повністю фінансувати навчальні і науково-дослідні проекти. Гарвард за останні п'ять років спрямував \$11,6 млрд своїх інвестиційних доходів на виконання цільових програм, фундаментальні наукові відкриття, у тому числі в медицині, додаткове заохочення професорів [13; 17]. У 2014 фінансовому році кошти від ендавменту сформували третину операційного бюджету Гарварду і дали можливість виділити 60% студентам стипендії на загальну суму \$170 млн, а сімейним студентам, які того потребували, – надати допомогу на навчання й оплату проживання. Єль у 2014 р. зможе використати на розвиток університету \$4 млрд інвестиційних доходів [18].

Другий – використання коштів ендавмент-фондів передбачає реалізацію спеціальної інвестиційної стратегії. Тривалий час американські університети вкладали кошти ендавмент-фондів винятково в цінні папери національних компаній і банківські депозити. Однак у 1980-ті рр. дохідність таких вкладень виявилася нижчою за інфляцію та університети переорієн-

тувалися на зарубіжні ринки і на ризиковані альтернативні активи. Кошти ендавментів зараз спрямовуються у різні класи активів: *private equity* (позабіржові вкладення); хеджеві фонди, фонди абсолютної дохідності (у формі хедж-фондів та роздрібних фондів), нейтральні ринкові фонди (хеджеві та взаємні) та деривативи; венчурний капітал; нерухомість поза кампусом; природні ресурси; товари і ф'ючерси на товари і навіть у так звані «токсичні активи».

Третій – важливе значення має державна підтримка корпоративних донорів університетів. Так, у США, Великій Британії, Австралії, Індонезії і Італії внески благодійників до освітніх ендавментів повністю звільнені від податку на прибуток. У багатьох країнах діють спеціальні податкові пільги для компаній з метою розширення їх партнерства з університетами.

12 вересня 2012 р. рішенням Ради Директорів Києво-Могилянської Фундації Америки започатковано Ендавмент Фонд для підтримки Національного університету «Києво-Могилянська Академія», який управлятиметься *Chicago Community Trust*, а річний дохід надходитиме до НаУКМА і використовуватиметься на стипендії обдарованим студентам, гранти для викладачів, залучення найкращих професорів і викладачів, розвиток бібліотечних ресурсів, реставрацію та утримання історичних будинків, які належать КМА [19]. Зростає й активність випускників вишу у підтримці своєї *Alma Mater*. Проте не слід сподіватися на негайне поширення такого досвіду в Україні. На заваді стоять: низька репутація окремих університетів; відсутність вільних коштів для благодійництва у випускників та негативні спогади про навчання (недостатню кваліфікацію та увагу викладачів, хабарництво тощо); сумніви потенційних благодійників щодо можливих напрямів ефективного розміщення коштів університетських ендавментів (економіка корумпована; банківським депозитам ніхто не довіряє; фондовий ринок своїх функцій не виконує; вкладення у землю, житлову нерухомість та зарубіжні активи юридично не врегульовані); нерозвиненість практики благодійництва в цілому та форм її державної підтримки; брак фахівців, які б уміли працювати з коштами таких фондів.

Висновки. Розвиток вищої освіти в Україні потребує вдосконалення фінансування ВНЗ, зміцнення реальної автономії начальних закладів з можливістю самостійного розпорядження їх бюджетами. Набувають особливої актуальності підготовка фінансових менеджерів для вищої освіти та розробка відповідної законодавчої бази. Вивчення досвіду зарубіжних університетів та його практичне застосування будуть сприяти цьому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про вищу освіту [Електронний ресурс] : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
2. Питання університетського управління і відносин між державою та вищими навчальними закладами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ubs.gov.ua/files/1423.../autonomy.PDF.
3. Кузьмина Н. Г. Зарубежный опыт финансирования образования в условиях возрастания автономии вузов [Электронный ресурс] / Н. Г. Кузьмина // Вестн. Волгоград. гос. ун-та. Серия 3, Экономика, экология. – 2008. – № 2 (13). – С. 233–237.
4. Фінансове забезпечення розвитку вищої освіти і науки в трансформаційний період : монографія. – К. : Міленіум, 2006. – 506 с.
5. Использование показателей результатов при финансировании вузов: зарубежный опыт [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.mirkin.ruf_docs/_budgetfin/pokazateli_opit.pdf.
6. Василькова Н. Дослідження автономії університетів у Європі / Н. Василькова // Унів. освіта. – 2011. – № 1. – С. 48–57.
7. Марков К. А. Коммерциализация научных исследований в университетах США [Электронный ресурс] / К. А. Марков. – Режим доступа: http://www.unn.ru/pages/vestnik/99999999_West_2009_5/3.pdf.
8. Грибанов Д. В. Зарубежный опыт правового регулирования отношений в сфере инновационного развития [Электронный ресурс] / Д. В. Грибанов. – Режим доступа: <http://www.utmn.ru/docs/4262.pdf>.
9. Российскому высшему образованию предложили развиваться на заемные средства [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://eurekanet.ru/ewww/promo/17749.html>.
10. Кембриджский университет впервые разместил облигации [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vestifinance.ru/articles/18289>.
11. List of colleges and universities in the United States by endowment [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_colleges_and_universities_in_the_United_States_by_endowment.
12. Vilensky M. Yale University endowment jumps to \$24 billion [Электронный ресурс] / M. Vilensky. – Режим доступа: <http://www.marketwatch.com/story/yale-university-endowment-jumps-to-24-billion-2014-11-06>.
13. Vaccaro A. Harvard's Endowment Is Bigger Than Half the World's Economies [Электронный ресурс] / A. Vaccaro. – Режим доступа: <http://www.boston.com/business/news/2014/09/25/harvard-endowment-bigger-than-half-the-world-economies/UAOY9V4lg6fcjArrSyCgWJ/story.html>.
14. Stanford Management Company releases 2014 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://news.stanford.edu/news/2014/september/mp-investment-return-092414.html>.
15. MIT releases endowment figures for 2014 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://newsoffice.mit.edu/2014/institute-endowment-figures-0912>.
16. Кушнір М. Ендавмент як правове увиразнення спроможностей державного управління: зарубіжний досвід та національна перспектива / М. Кушнір // Ефективність державного управління : зб. наук. пр. – 2012. – Вип. 30. – С. 22–28.
17. The Mission of Harvard Management Company [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.hmc.harvard.edu>.
18. Investment return of 20.2% brings Yale endowment value to \$23.9 billion [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://news.yale.edu/2014/09/24/investment-return-202-brings-yale-endowment-value-239-billion>.
19. Фаріон М. Києво-Могилянська Фундація засновує Ендавмент Фонд для підтримки Києво-Могилянської Академії / М. Фаріон // «Америка» – Філядельфія, ПА. – 2012. – 22 верес. (№ 36). – С. 24.

Л. С. ШЕВЧЕНКО

**ФИНАНСОВАЯ АВТОНОМИЯ УНИВЕРСИТЕТА:
МИРОВОЙ ОПЫТ ДЛЯ УКРАИНЫ**

Проанализирована сущность финансовой автономии университетов. Охарактеризованы основные направления автономизации украинских университетов: предоставление платных образовательных услуг, развитие инновационной предпринимательской деятельности сотрудников, коммерциализация результатов научно-исследовательской работы и защита интеллектуальной собственности университетов, возможность использования финансовых заимствований, создание образовательных эндаументов.

Ключевые слова: университет, финансовая автономия, платное образование, коммерциализация результатов научно-исследовательской работы, финансовые заимствования, эндаумент.

L. S. SHEVCHENKO

FINANCIAL AUTONOMY OF UNIVERSITY: WORLD EXPERIENCE FOR UKRAINE

Problem setting. There is an update of financial mechanism of educational activity in Ukraine. Universities purchased a right to set the own forms of moral and material stimulation of participants of educational process; to carry out financially-economic and other activity in accordance with a legislation; to open current and deposit accounts in banks and other. These and other sources of the alternative financing of the institutes of higher education are analyzed in the article.

Analysis of resent researches and publications. The following scientists were engaged in research of the specified questions: Yu. Benedict, T. Boholib, N. Vasykova, Y. Verlanov, M. Gladchenko, A. Kazarezov, I. Kalenyuk, V. Kutsenko, N. Feschenko.

Target of research. The article is devoted to the study of the nature of the financial autonomy of universities, the experience of foreign universities autonomy and possibilities of its application in Ukraine.

Article's main body. An author defends such positions.

1. Requiring payment education does not decide all financial problems of the institutes of higher education and does not do them autonomous, as a present level of incomes of householders in Ukraine is insufficient for their investments in education, but the payment for studies at higher school attained such high level, that it is more cheap to get education abroad. The accessible financial compensations of householder's charges on education are absent. The shady forms of payment of educational services, including corruption and bribery, are widespread.

2. Involvement of university staff to innovative entrepreneurial activity, concession to the institutes of higher education of wide rights in relation to disposing of intellectual property need creation of the normative base like the American Bayh-Dole Act. Especially actual is introduction of the system of management intellectual property which includes: patenting of innovations and receipt of profits from the sale of licenses and patents; creation of companies of enterprise type; consulting support of businessmen from the questions of intellectual property.

3. It is necessary to apply the experience of the British universities in relation to the financial borrowings as bank credits and issue of bonds.

4. The endowments of many foreign universities are considerable and guarantee the long-term financial independence and stability. The main obstacles to the development of educational endowments in Ukraine are: low reputation of some universities; doubts of potential philanthropists about possible directions of effective placement of university endowments; insufficient forms of state support; absence of specialists who could manage the endowments.

Conclusions and prospects for the development. The development of higher education in Ukraine requires improving university funding, strengthening real financial autonomy of universities, training of financial managers in higher education and the development of the legislation. Studying the experience of foreign universities will facilitate this.

Key words: university, financial autonomy, paid education, commercialization of results of research, financial loans and endowment.